

Міжнародна система регулювання експортного контролю

У статті здійснено дослідження міжнародних режимів експортного контролю як ключового елемента глобальної безпеки та нерозповсюдження товарів військового та подвійного призначення. Проаналізовано їх роль у формуванні нормативного регулювання міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання.

Особливу увагу приділено дослідженню нормативно-правовому регулюванню у сфері експортного контролю Європейського Союзу.

Визначено особливості гармонізації європейського та національного законодавства, що сприяє формуванню національного правового середовища, підвищенню ефективності державного регулювання та забезпеченню виконання міжнародних зобов'язань у сфері експортного контролю. Обґрунтовано актуальність внутрішньофірмового експортного контролю як ключового елемента практичної реалізації вимог експортного контролю, який забезпечує трансформацію нормативних положень у внутрішні процедури суб'єктів господарювання.

Розкрито значення внутрішньофірмових систем експортного контролю у забезпеченні комплаєнсу, управлінні ризиками та запобіганні порушенням у сфері міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання.

Ключові слова: міжнародні режими експортного контролю; експортний контроль; Європейський Союз; товари подвійного використання; військові товари; внутрішньофірмовий експортний контроль; державне регулювання; комплаєнс; міжнародні передачі; національна безпека.

Актуальність теми дослідження. Зростання глобальних безпекових викликів, інтенсифікація міжнародної торгівлі високотехнологічною продукцією та поширення ризиків неконтрольованого використання товарів подвійного призначення зумовлюють підвищену увагу до функціонування міжнародних режимів експортного контролю, які є ключовим інструментом координації зусиль держав у сфері нерозповсюдження товарів та технологій подвійного призначення, забезпечення міжнародної безпеки та підтримання стабільності світового порядку.

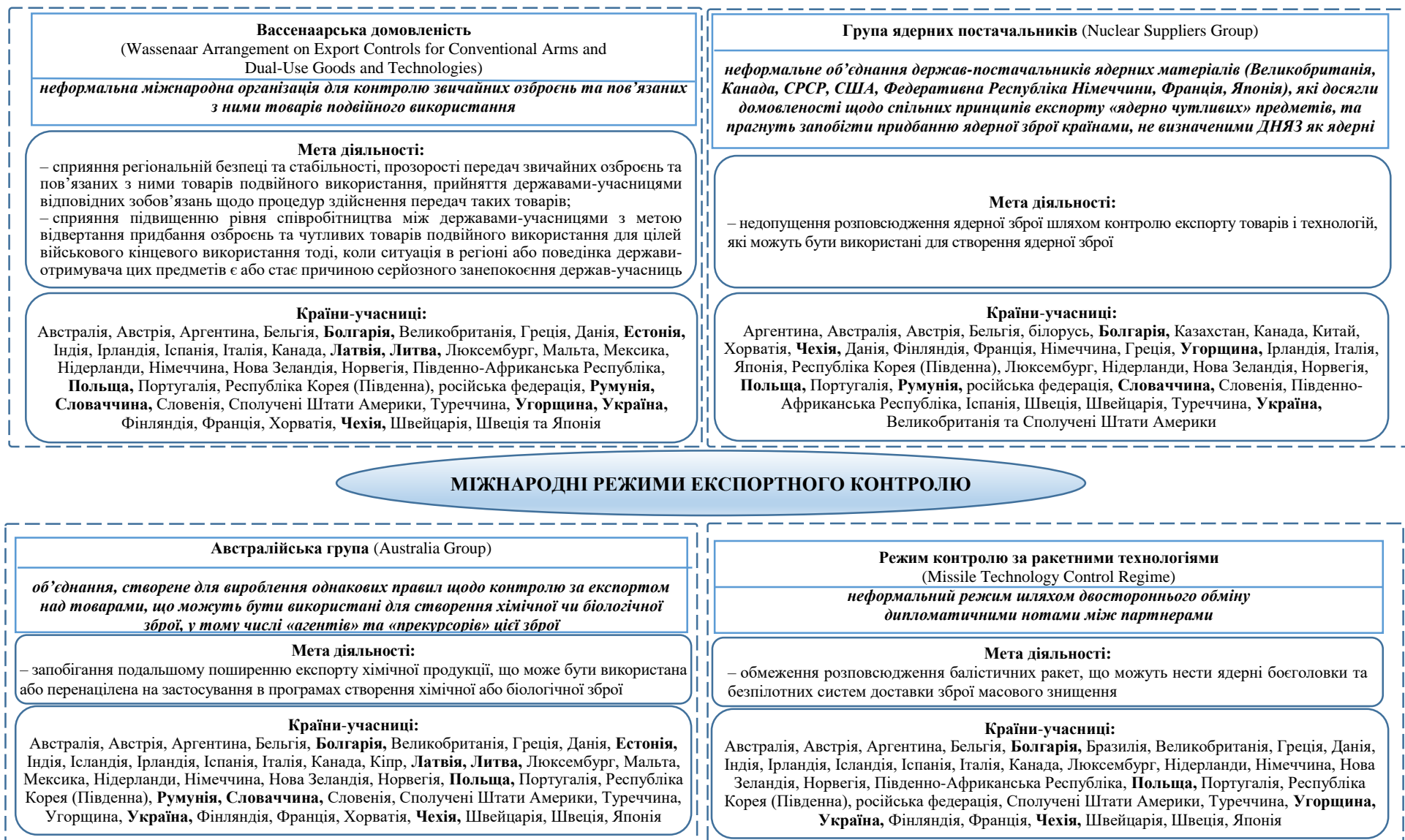
Для України як для держави-потенційного члена Європейського Союзу особливого значення набуває дослідження законодавства Європейського Союзу у сфері експортного контролю, адаптація якого на національному рівні є важливою передумовою інтеграції держави у міжнародну систему контролю, водночас формуючи основу для впровадження ефективних механізмів державного регулювання.

Водночас імплементація вимог міжнародних режимів та європейського законодавства безпосередньо пов'язана з розвитком внутрішньофірмових систем експортного контролю, які є інструментом імплементації нормативних положень у практичну діяльність суб'єктів господарювання з метою управління ризиками та дотримання вимог комплаєнсу та забезпечення ефективності функціонування всієї системи експортного контролю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Питанням регулювання експортного контролю приділили свою увагу Я.С. Бенедик [1], С.П. Галака, О.М. Гришуткін, С.І. Кондратов, Г.М. Перепелиця, О.І. Сівер [3], Д.М. Горбачов [2], П.Г. Неботов [5], І.Г. Ханін [6], Є.Ю. Ярусевич [7].

Метою статті є дослідження міжнародних режимів експортного контролю та відповідного законодавства Європейського Союзу для формування національної системи експортного контролю.

Викладення основного матеріалу. Нормативне регулювання експортного контролю формується під визначальним впливом міжнародного середовища, насамперед через членство у Європейському Союзі та інтеграцію до європейського співтовариства, а також залученість до ключових міжнародних режимів експортного контролю, зокрема Вассенаарської домовленості, Режиму контролю за ракетними технологіями, Австралійської групи та Групи ядерних постачальників, які визначають базові стандарти контролю за обігом стратегічних товарів, уніфікують підходи до ідентифікації ризиків та формують вимоги до процедур ліцензування й моніторингу міжнародних передач (рис. 1).

Джерело: на основі [4]

Рис. 1. Характеристика міжнародних режимів експортного контролю

На рисунку 1 систематизовано існуючі міжнародні режими експортного контролю, які охоплюють різні сегменти потенційно небезпечних технологій, зокрема: звичайні види озброєння (Вассенаарська домовленість), ракетні технології (Режим контролю за ракетними технологіями), ядерні матеріали і технології (Група ядерних постачальників), а також хімічні та біологічні агенти (Австралійська група), що відображає предметну їх диференціацію сфери нерозповсюдження і мають на меті зміцнення міжнародної безпеки.

Щодо участі у міжнародних режимах експортного контролю, більшість зазначених країн, зокрема держави-члени ЄС, а також Україна, є учасниками Вассенаарської домовленості, Режиму контролю за ракетними технологіями, Австралійської групи та Групи ядерних постачальників, що забезпечує уніфікацію підходів до контролю за товарами військового та подвійного призначення.

Аналізуючи інформацію в таблиці 1, вважаємо, що міжнародні режими експортного контролю є одним із ключових інструментів сучасної системи глобальної безпеки, що спрямовані на запобігання розповсюдженню зброї масового знищення, засобів її доставки, а також технологій подвійного призначення. Становлення міжнародних режимів експортного контролю є відповіддю міжнародної спільноти на посилення ризиків неконтрольованого поширення військових технологій та технологій подвійного призначення, узгоджуючи списки контрольованих товарів і технологій, а також здійснюючи обмін інформацією щодо потенційних ризиків їх кінцевого використання.

Таким чином, міжнародні режими експортного контролю є не лише технічним інструментом регулювання торгівлі, але й важливим елементом архітектури глобального нерозповсюдження та стратегічної стабільності.

Структуру нормативного забезпечення експортного контролю в Європейському Союзі зображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Нормативно-правове регулювання експортного контролю у Європейському законодавстві

Нормативне регулювання експортного контролю у Європейському Союзі		
Спільна позиція Ради 2008/944/CFSP від 8 грудня 2008 року, що визначає спільні правила контролю за експортом військових технологій та обладнання [11]	Регламент (ЄС) № 1232/2011 Європейського Парламенту та Ради від 16 листопада 2011 року [12]	Регламент ЄС 2021/821 «Щодо режиму контролю за товарами подвійного використання та пов'язаний перелік товарів» [13]

Аналізуючи систему нормативного регулювання експортного контролю в країнах Європейського Союзу, зазначимо, що регулювання експортних операцій з військовими товарами та товарами подвійного призначення має два рівні:

– наднаціональний рівень формується на основі узгоджених міждержавних норм, принципів і механізмів, які виходять за межі окремих національних правопорядків та забезпечують уніфікацію підходів до контролю за обігом військових товарів та товарів подвійного призначення. В країнах Європейського Союзу основу нормативного регулювання експортних операцій становлять правові акти та інституційні механізми, які встановлюють єдині правила контролю за експортом товарів подвійного призначення, процедури ліцензування, вимоги до суб'єктів господарювання та механізми координації дій держав-членів у сфері експортного контролю;

– національний рівень включає закони, підзаконні акти та адміністративні процедури, що регламентують порядок здійснення міжнародних передач військових товарів і товарів подвійного призначення, ліцензування, контроль кінцевого користувача та відповідальність за порушення встановлених вимог. Національне законодавство формує інституційні межі системи експортного контролю та визначає компетенцію уповноважених органів.

Отже, питання наднаціонального регулювання експортного контролю в країнах-членах Європейського Союзу регламентується такими документами:

1) спільна позиція Ради 2008/944/CFSP від 8 грудня 2008 року є ключовим актом у системі експортного контролю Європейського Союзу, відповідно до якого встановлено єдині правила контролю за експортом військових товарів або товарів військового призначення, а також критерії, які визначають можливість або заборону їх експорту, зокрема:

1. Дотримання міжнародних зобов'язань та зобов'язань держав-членів, зокрема санкцій, прийнятих Радою Безпеки ООН або Європейським Союзом, угод про нерозповсюдження та інших питань, а також інших міжнародних зобов'язань;

2. Повага до прав людини в країні кінцевого призначення, а також повага цією країною норм міжнародного гуманітарного права;

3. Внутрішня ситуація в країні кінцевого призначення як функція існування напруженості або збройних конфліктів;

4. Збереження регіонального миру, безпеки та стабільності;

5. Національна безпека держав-членів та територій, зовнішні відносини яких є відповідальністю держави-члена, а також дружніх країн та країн-союзників;

6. Поведінка країни-покупця стосовно міжнародної спільноти, зокрема її ставлення до тероризму, характер її союзів та дотримання міжнародного права;

7. Існування ризику того, що військові технології або обладнання будуть перенаправлені в межах країни-покупця або реекспортовані за небажаних умов;

8. Сумісність експорту військових технологій або обладнання з технічними та економічними можливостями країни-одержувача, враховуючи бажаність того, щоб держави задовольняли свої законні потреби в галузі безпеки та оборони з найменшим відволіканням людських та економічних ресурсів на озброєння [11].

Визначені в Спільній позиції Ради Критерії являють собою концептуальну основу наднаціонального регулювання експортних операцій з військовими товарами та товарами подвійного призначення в межах Європейського Союзу, застосування яких забезпечує уніфікацію підходів до контролю за обігом військової продукції, сприяє досягненню збалансованості між безпековими пріоритетами та економічними інтересами держав, а також підвищує рівень прозорості й передбачуваності експортної політики з урахуванням її безпекового виміру;

2) аналізуючи Регламент (ЄС) № 1232/2011 Європейського Парламенту та Ради від 16 листопада 2011 року [12], підкреслимо його значущість з огляду на розвиток правового механізму Європейського Союзу у сфері контролю за експортом товарів подвійного використання з метою адаптації нормативної бази до нових викликів міжнародної безпеки, технологічного розвитку та потреб внутрішнього ринку і визначимо основні його характеристики:

– посилює роль національних компетентних органів держав-членів, надаючи їм право обмежувати або забороняти використання загальних експортних ліцензій у випадках, коли існують обґрунтовані сумніви щодо дотримання експортером встановлених вимог, що демонструє прагнення до поєднання централізованого підходу до регулювання експортних операцій товарів подвійного призначення з можливістю гнучкого реагування на ризики на національному рівні;

– запроваджує механізм обов'язкового обміну інформацією між державами-членами щодо суб'єктів, позбавлених права користування ліцензіями щодо експорту товарів подвійного призначення та військового використання, що підвищує рівень координації та запобігає можливим зловживанням;

– удосконалює систему контролю кінцевого використання товарів, передбачаючи неможливість здійснення експорту за наявності підстав вважати, що відповідні товари можуть бути використані задля розробки або виробництва хімічної, біологічної чи ядерної зброї, або ж для військових цілей у країнах, щодо яких діють міжнародні санкції чи ембарго, тим самим покладаючи функцію оцінки ризику кінцевого використання продукції безпосередньо на експортерів.

Аналізуючи зміст Регламенту (ЄС) № 1232/2011, зазначимо, що він відображає характерну для права Європейського Союзу тенденцію до гармонізації національних правових режимів у поєднанні з децентралізованим виконанням, оскільки, з одного боку, створюється єдина нормативна база, яка визначає загальні правила гри для всіх суб'єктів ринку; з іншого – держави-члени зберігають певний простір для автономії у застосуванні цих правил. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між ефективністю внутрішнього ринку та потребами національної безпеки.

Водночас не можна не вирізнити і певні виклики, пов'язані з реалізацією цього Регламенту, зокрема, пов'язані зі складністю технічних переліків товарів і численними винятками, які ускладнюють практичне застосування норм, особливо для малих і середніх підприємств. Крім того, значна відповідальність, покладена на експортерів у частині оцінки кінцевого використання товарів, вимагає високого рівня організації та реалізації внутрішньосистемного експортного контролю та спеціалізованих знань;

3) регламент ЄС 2021/821 «Щодо режиму контролю за товарами подвійного використання та пов'язаний перелік товарів» [13] є базовим наднаціональним правовим актом, що встановлює єдиний правовий режим контролю за експортом, брокерською діяльністю, наданням технічної допомоги, транзитом і передачею товарів подвійного використання в межах Європейського Союзу та характеризується:

– високим рівнем уніфікації правового регулювання у межах Європейського Союзу, встановлюючи єдині правила контролю за товарами подвійного використання, які є обов'язковими для всіх держав-членів, що сприяє формуванню зрозумілого регуляторного механізму для суб'єктів господарювання;

– комплексним регулюванням, який охоплює не лише експорт, а й брокерську діяльність, технічну допомогу, транзит і нематеріальні передачі технологій, що відповідає сучасним викликам глобалізованої економіки та розвитку цифрових технологій;

– ризик-орієнтованим підходом до контролю, що реалізується через механізми оцінки кінцевого використання товарів, перевірки контрагентів та врахування безпекових факторів, враховуючи ризики порушення прав людини;

– закріпленням ролі внутрішньофірмових систем експортного контролю, що стимулює підприємства впроваджувати ефективні механізми комплаєнсу, управління ризиками та забезпечення економічної безпеки.

Незважаючи на високий рівень деталізації нормативного регулювання контролю за товарами подвійного використання, зазначимо про недоліки, пов'язані з цим питанням, зокрема:

– залежність реалізації Регламенту ЄС 2021/821 від національних механізмів регулювання експортного контролю, що призводить до відмінностей у правозастосовній практиці з питань експортного контролю;

– складність і багаторівневість контрольних процедур створюють адміністративне навантаження на суб'єктів господарювання, що вимагає залучення додаткових ресурсів для впровадження повноцінних систем внутрішнього контролю;

– необхідність постійного оновлення переліків контрольованих товарів у зв'язку з відставанням нормативного регулювання від реальних практик, спричиненого динамічним розвитком технологій, зокрема у сфері кібербезпеки та цифрових продуктів.

Отже, Регламент (ЄС) 2021/821 є системоутворюючим елементом наднаціонального регулювання експортного контролю товарів подвійного використання, забезпечуючи уніфікацію правових підходів, комплексність регуляторного впливу та впровадження ризик-орієнтованих механізмів контролю в межах Європейського Союзу. Проте його практична реалізація супроводжується низкою об'єктивних викликів, пов'язаних із залежністю від національних механізмів правозастосування, складністю процедур та необхідністю постійного оновлення нормативної бази. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток внутрішньофірмових систем експортного контролю, які є ключовим інструментом адаптації суб'єктів господарювання до регуляторних вимог та забезпечення їх економічної безпеки в умовах динамічного технологічного середовища.

Таким чином, розглянуті нормативно-правові акти Європейського Союзу дозволяють сформулювати уявлення щодо загальних принципів, інституційних механізмів та нормативних підходів, що формують єдину політику у сфері контролю за міжнародною торгівлею товарами подвійного призначення.

Для країн-кандидатів на вступ до ЄС важливою є практична оцінка Європейських підходів до контролю за обігом військових товарів та товарів подвійного призначення на предмет відповідності національних систем та їх адаптація до вимог права Європейського Союзу.

У цьому контексті ключового значення набуває процедура скринінгу Європейського Союзу, яка є інструментом оцінки рівня гармонізації національного законодавства та інституційної спроможності держави-кандидата забезпечувати ефективну імплементацію *acquis* Європейського Союзу, зокрема у сфері експортного контролю.

Основні положення скринінгу законодавства України як країни-претендента щодо нормативного регулювання експортного контролю відповідно до вимог Європейського Союзу зображено у таблиці 2.

Також у таблиці 2 продемонстровано, що гармонізація законодавства щодо експортного контролю в Україні відповідно до норм Європейського Союзу визначена розділами 30 «Зовнішні зносини» та 31 «Зовнішня, безпекова та оборонна політика».

Відповідно до скринінгу розділу 30 у 2024 році було визначено позитивні сторони українського законодавства щодо експортного контролю за товарами та технологіями, зокрема щодо подвійного використання, а саме адаптацію українського законодавства в частині прийняття та підтримки зведеного переліку товарів та технологій подвійного використання на основі *acquis* ЄС [8].

Разом з тим у тому ж 2025 році було акцентовано увагу щодо необхідності українському законодавству досягнення повної відповідності до найновішого законодавства ЄС у сфері експортного контролю за товарами та технологіями подвійного призначення, а саме до Регламенту (ЄС) 2021/821 та його щорічних оновлень щодо переліку товарів подвійного використання; а також зазначено, що Україна є членом Австралійської групи, Групи ядерних постачальників та Вассенаарської домовленості, а також прийняла та підтримує зведений перелік товарів і технологій подвійного використання на основі законодавства ЄС [9].

Тобто, з одного боку, Європейський Союз стверджує, що українське законодавство з експортного контролю гарно адаптоване до міжнародних стандартів, а з іншого – наголошується увага на тому, що варто стежити за оновленнями, які постійно з'являються у Європейському законодавстві, зокрема щодо переліку товарів подвійного використання та Регламенту (ЄС) 2021/821 [13].

Таблиця 2

Порівняльна таблиця скринінгу законодавства України, що стосується політики експортного контролю у 2024 та 2025 роках

Скринінг законодавства України у 2024 році	Скринінг законодавства України у 2025 році
Україна має міцну правову базу щодо експортного контролю за товарами та технологіями, зокрема щодо подвійного використання. Україна є членом Австралійської групи та Вассенаарської домовленості, а також прийняла та підтримує зведений перелік товарів та технологій подвійного використання на основі acquis ЄС [8, розділ 30 «Зовнішні зносини»]	Україні ще належить досягти повної відповідності до найновішого законодавства ЄС у цій сфері, а саме до Регламенту (ЄС) 2021/821 та його щорічних оновлень щодо переліку товарів подвійного використання. Україна є членом Австралійської групи, Групи ядерних постачальників та Вассенаарської домовленості, а також прийняла та підтримує зведений перелік товарів і технологій подвійного використання на основі законодавства ЄС [9, розділ 30 «Зовнішні зносини»]
Україна є учасницею та ратифікувала основні угоди про нерозповсюдження та роззброєння, учасниками яких є всі держави-члени ЄС, враховуючи Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, Конвенцію про біологічну та токсичну зброю, Конвенцію про хімічну зброю та Конвенцію про заборону протипіхотних мін. Україна дотримується своїх міжнародних зобов'язань згідно з міжнародними режимами експортного контролю. Боротьба з незаконною вогнепальною та стрілецькою зброєю і легкими озброєннями є частиною діалогу між ЄС та Україною щодо роззброєння, нерозповсюдження та контролю за експортом зброї (остання зустріч відбулася в липні 2024 року). Україні рекомендується ратифікувати Договір про торгівлю зброєю, як тільки дозволять обставини [8, розділ 31 «Зовнішня, безпекова та оборонна політика»]	Щодо нерозповсюдження та роззброєння, Україна протягом звітного періоду дотримувалася позицій ЄС на більшості міжнародних форумів, що стосуються нерозповсюдження. Україна виконує свої міжнародні зобов'язання згідно з міжнародними режимами експортного контролю. Україні рекомендується ратифікувати Договір про торгівлю зброєю, щоб привести свою правову базу контролю над озброєннями у відповідність до Спільної позиції 2008/944/CFSP, а також завершити розробку та прийняти свою національну стратегію боротьби з незаконним обігом стрілецької зброї та легких озброєнь та запобігання йому. 17 липня 2025 року Україна повідомила Генерального секретаря ООН про своє рішення призупинити дію Конвенції про заборону протипіхотних мін [9, розділ 31 «Зовнішня, безпекова та оборонна політика»]

Порівнюючи результати скринінгу законодавства України у 2024 та 2025 роках у межах розділу 31 «Зовнішня, безпекова та оборонна політика», зауважимо різницю у підходах до оцінки національної системи експортного контролю та її відповідності вимогам Європейського Союзу, про що свідчить зазначене далі: у 2024 році скринінг українського законодавства здійснювався на формальних ознаках інтегрованості України до міжнародної системи нерозповсюдження та роззброєння, серед яких – участь України у ключових міжнародних договорах, що становлять основу глобального режиму безпеки; а також дотримання міжнародних зобов'язань у сфері експортного контролю.

Отже, такий підхід до оцінки забезпечував базу перевірки відповідності українського законодавства Європейським стандартам, яка є передумовою до здійснення більш глибокого реформування вітчизняного законодавства з метою його гармонізації до європейських норм.

Разом з тим тема контролю за обігом стрілецької зброї та легких озброєнь мала рекомендаційний характер з огляду на можливість ратифікації Договору про торгівлю зброєю, не будучи прив'язаною до необхідності гармонізації з правом ЄС.

На відміну від 2024 у 2025 році простежуємо тенденцію до конкретизації вимог до національної системи регулювання експортного контролю. Скринінг фіксує не лише дотримання Україною міжнародних зобов'язань, але й їх узгодженість з позиціями Європейського Союзу, що свідчить про перехід від формальної до реальної інтеграції у сфері зовнішньої та безпекової політики. Особливо важливою є гармонізація українського законодавства із acquis ЄС у сфері експортного контролю, зокрема зі Спільною позицією 2008/944/CFSP [11], що свідчить про здатність національної системи забезпечувати виконання конкретних норм і стандартів Європейського Союзу.

Окрім того, у 2025 році отримала нових обертів боротьба з незаконним обігом стрілецької зброї та легких озброєнь, трансформувавшись з елемента діалогу у конкретне завдання державної політики, що передбачає розроблення та впровадження національної стратегії, що свідчить про підвищення вимог до системності та ефективності державного регулювання у сфері експортного контролю.

Проте у скринінгу 2025 року фіксується поява нових викликів, пов'язаних із безпековою ситуацією, зокрема рішення України щодо призупинення дії Конвенції про заборону протипіхотних мін [10], що відображає складність поєднання міжнародних зобов'язань із потребами національної безпеки в умовах воєнного стану та може розглядатися як фактор впливу на темпи гармонізації зі стандартами Європейського Союзу. Зміни національного законодавства з питань експортного контролю за вимогами Європейського Союзу впливають на реалізацію внутрішньофірмового експортного контролю на підприємстві, формуючи нові вимоги до діяльності суб'єктів господарювання у зв'язку з необхідністю адаптації внутрішніх процедур до стандартів Європейського Союзу,

Результати скринінгу, зокрема у межах відповідних переговорних розділів, формують вимоги до подальшої трансформації національної системи експортного контролю, враховуючи вдосконалення нормативно-правової бази, інституційних механізмів та процедур контролю. Водночас імплементація цих вимог не обмежується рівнем державного регулювання, а поширюється і на рівень суб'єктів господарювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, функціонування міжнародних режимів експортного контролю сприяє мінімізації ризиків використання товарів подвійного призначення у військових або заборонених цілях та є важливим інструментом забезпечення глобальної безпеки, регулюючи механізм міжнародної торгівлі такими товарами. Взаємодія міжнародного, наднаціонального та національного рівнів регулювання експортного контролю формує цілісну багаторівневу систему, у межах якої внутрішньофірмові механізми є інструментом імплементації законодавчих норм у практичну діяльність суб'єктів господарювання, що сприяє забезпеченню національної безпеки. У зв'язку з цим, забезпечення ефективності системи експортного контролю потребує не лише гармонізації законодавства з міжнародними стандартами, але й активного розвитку внутрішньофірмових систем контролю як ключового елемента забезпечення економічної та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів.

Список використаної літератури:

1. *Бенедик Я.С.* Вплив міжнародних механізмів контролю за трансфером товарів і технологій подвійного призначення на розвиток національних регуляторних інструментів у відповідній сфері / *Я.С. Бенедик* // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2024. – Вип. 84, Ч. 4. – С. 215–222. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/31-3.pdf>.
2. *Горбачов Д.М.* Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю: проблеми визначення моменту закінчення / *Д.М. Горбачов* // Аналітико-порівняльне правознавство. – 2025. – Вип. 3. – С. 354–359 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334321>.
3. Експортний контроль в системі міжнародної безпеки : навч. посіб. / *С.П. Галака, О.М. Гришуткін, С.І. Кондратов та ін.* – К. : КВІЦ, 2013. – 368 с.
4. Міжнародні режими експортного контролю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dsecu.gov.ua/ua/mizhnarodni-regimy-eksportnogo-kontrolyu>.
5. *Неботов П.Г.* Експортний контроль як інструмент зовнішньоекономічної політики держави / *П.Г. Неботов* // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. – 2017. – Вип. 1 (7). – С. 29–34.
6. *Ханін І.Г.* Тенденції розвитку міжнародної системи експортного контролю технологій подвійного призначення / *І.Г. Ханін* // Ефективна економіка. – 2015. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4458>.
7. *Ярусевич С.Ю.* Адміністративно-правове регулювання державного експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання : дис. ... д.ф. : 081 / *С.Ю. Ярусевич.* – Суми, 2021. – 199 с.
8. Commission Staff Working Document Ukraine 2024 Report Accompanying the document communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of regions 2024 communication on EU enlargement policy [Electronic resource]. – Access mode : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024SC0699>.
9. Commission staff working document Ukraine 2025 Report Accompanying the document communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions 2025 communication on EU enlargement policy [Electronic resource]. – Access mode : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025SC0759>.
10. Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction [Electronic resource]. – Access mode : https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/icrc_002_0972.pdf.
11. Acts adopted under title v of the eu treaty. Council common position 2008/944/cfsp of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment / Official Journal of the European Union [Electronic resource]. – Access mode : https://exportcontrol.mi.government.bg/docs/Common_position_2008_944_ENG.pdf.
12. Regulation (EU) No 1232/2011 Of The European Parliament And Of The Council Of 16 November 2011 / Official Journal of the European Union [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.mi.government.bg/file/2012/08/file-433-1-1709.pdf>.
13. Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items (recast) [Electronic resource]. – Access mode : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj/eng>.

References:

1. Benedyk, Ya.S. (2024), «Vplyv mizhnarodnykh mekhanizmiv kontroliu za transferom tovariv i tekhnolohii podviinoho pryznachennia na rozvytok natsionalnykh rehuliatornykh instrumentiv u vidpovidnii sferi», *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, Issue 84, Part 4, pp. 215–222, [Online], available at: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/31-3.pdf>
2. Horbachov, D.M. (2025), «Porushennia poriadku zdiisnennia mizhnarodnykh peredach tovariv, shcho pidliahaiut derzhavnomu eksportnomu kontroliu: problemy vyznachennia momentu zakinchennia», *Analitiko-porivnialne pravoznavstvo*, Issue 3, pp. 354–359, [Online], available at: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334321>
3. Halaka, S.P., Hryshutkin, O.M., Kondratov, S.I. et al. (2013), *Eksportnyi kontrol v systemi mizhnarodnoi bezpeky*, KVITs, K., 368 p.
4. *Mizhnarodni rezhymy eksportnoho kontroliu*, [Online], available at: <https://www.dsecu.gov.ua/ua/mizhnarodni-regimy-eksportnoho-kontroliu>
5. Nebotov, P.H. (2017), «Eksportnyi kontrol yak instrument zovnishnoekonomichnoi polityky derzhavy», *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Seriya Ekonomika*, Issue 1 (7), pp. 29–34.
6. Khanin, I.H. (2015), «Tendentsii rozvytku mizhnarodnoi systemy eksportnoho kontroliu tekhnolohii podviinoho pryznachennia», *Efektivna ekonomika*, No. 6, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4458>
7. Yarusyevych, Ye.Iu. (2021), «Administratyvno-pravove rehuliuвання derzhavnogo eksportnoho kontroliu za tovaramy viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia», D.Sc. Thesis of dissertation, 081, Sumy, 199 p.
8. *Commission Staff Working Document Ukraine 2024 Report Accompanying the document communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of regions 2024 communication on EU enlargement policy*, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024SC0699>
9. *Commission staff working document Ukraine 2025 Report Accompanying the document communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions 2025 communication on EU enlargement policy*, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025SC0759>
10. *Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on Their Destruction*, [Online], available at: https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/icrc_002_0972.pdf
11. *Acts adopted under title v of the eu treaty. Council common position 2008/944/cfsp of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment*, Official Journal of the European Union, [Online], available at: https://exportcontrol.mi.government.bg/docs/Common_position_2008_944_ENG.pdf
12. *Regulation (EU) No 1232/2011 Of The European Parliament And Of The Council Of 16 November 2011*, Official Journal of the European Union, [Online], available at: <https://www.mi.government.bg/file/2012/08/file-433-1-1709.pdf>
13. *Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items (recast)*, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj/eng>

Дика Олена Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0003-3822-3528>.

Наукові інтереси:

- внутрішньофірмовий експортний контроль;
- державне регулювання експортного контролю;
- економічна безпека підприємств;
- управління ризиками у сфері міжнародних передач;
- гармонізація законодавства з правом Європейського Союзу.

E-mail: org_dos@ztu.edu.ua.

Дика O.S.**International system of export control regulation**

The article examines international export control regimes as a key element of global security and the non-proliferation of military and dual-use goods. Their role in shaping the regulatory framework for international transfers of military and dual-use items is analyzed.

Special attention is paid to the study of the legal regulation of export control within the European Union.

The peculiarities of harmonizing European and national legislation are identified, which contributes to the formation of a national legal environment, enhances the effectiveness of state regulation, and ensures the fulfillment of international obligations in the field of export control. The relevance of internal export control systems is substantiated as a key element in the practical implementation of export control requirements, ensuring the transformation of regulatory provisions into internal procedures of business entities.

The importance of internal export control systems in ensuring compliance, risk management, and prevention of violations in the field of international transfers of military and dual-use goods is revealed.

Keywords: international export control regimes; export control; European Union; dual-use goods; military goods; internal export control; state regulation; compliance; international transfers; national security.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2026.